

Global befolkningsökning

Martin Kolk
Gustaf Arrhenius
Malcolm Fairbrother
Joe Roussos

Med den snabba ökningen av den globala befolkningen följer långsiktiga konsekvenser. Dessa gäller kommande generationers välfärd och säkerheten för ekosystemen på planeten. Prognoser säger med ganska stor säkerhet att antalet invånare på jorden kommer att fortsätta öka. Det finns ett behov av att undersöka frågan om hur många människor som skulle kunna leva hållbart på jorden, givet en viss nivå av mänskligt välbefinnande och tillgängliga resurser. Om det visar sig finnas anledning att sträva efter en stabil eller minskande befolkningsmängd, uppstår frågan om hur detta kan uppnås på ett etiskt acceptabelt sätt.

Vad står på spel?

Den totala befolkningen i världen har ökat dramatiskt sedan början av förra seklet, från omkring 1,6 miljarder år 1900 till nästan 8 miljarder idag, och den beräknas fortsätta växa under loppet av 2000-talet. Med en större befolkning – under i övrigt samma förhållanden – blir trycket på de ekologiska systemen hårdare vilket kan få negativa följder för vår välfärd.

En befolkning som växer snabbt är inte en *existentiell risk* i ordets egentliga mening: En risk "... som kan leda till att intelligent liv med sitt ursprung på Jorden utrotas i förtid..." (Boström, 2013). Däremot kan man säga att det handlar om en *global katastrofrisk* då många aspekter av mänsklig välfärd skulle kunna hotas, och i synnerhet påverka framtida generationers välfärd. En snabbt växande befolkning skulle enligt den definitionen också kunna utgöra en existentiell risk i den svagare bemärkelsen, i det att den leder till att "mänsklighetens långsiktiga potential fördärvas" (Ord, 2020). En stor befolkningsökning kan också bidra till och interagera med andra globala katastrofrisker, i synnerhet sådana som hänger samman med en ekologisk kollaps, vilken kan inträffa av andra skäl.

Även om befolkningstillväxt i sig inte utgör ett hot mot vår förmåga att försörja världens befolkning, eller mot vår nuvarande civilisation, kan vi och framtida generationer komma att konfronteras med många svåra avvägningar om den globala befolkningen växer snabbare än vad samhällen kan anpassa sig. En sådan utveckling skulle också kunna orsaka skador på biosfären som vi aldrig kan återställa.

Den globala befolkningstillväxten kommer sannolikt att vara regionalt obalanserad och koncentrerad till fattigare länder. Detta innebär de negativa effekterna av befolk-

ningstillväxten också kommer att bli koncentrerad till dessa länder. Att en växande andel av världens befolkning bor i de fattigaste länderna kan bidra till framtida politiska utmaningar såsom konflikter och global ojämlikhet, fenomen som i sin tur ger upphov till migration.

Hur mycket vet vi?

Demografer och myndigheter har tillförlitlig information om befolkningsstatistik och kan producera prognoser av hög kvalitet för den närmaste framtiden. Vi kan vara nästan

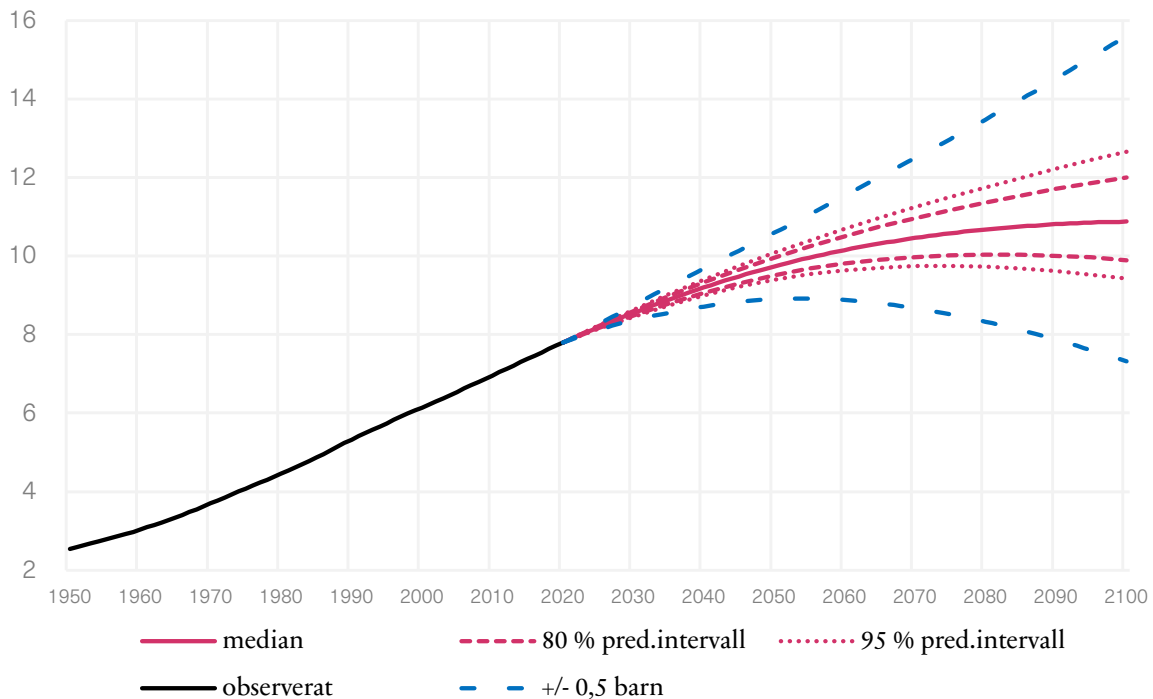
Global befolkningsstorlek

Höginkomstländer har tillgång till demografisk statistik av hög kvalitet för att uppskatta och mäta befolkningens storlek, och de flesta länder har någon form av system för att uppskatta befolkningsstorleken i det egna landet, med olika grader av säkerhet. FN:s befolkningsavdelning har en databas av hög kvalitet om nuvarande och historisk befolkning och producerar högkvalitativa regionala och globala befolkningsprognoser.

Världens befolkning har ökat från omkring 1,7 miljarder på 1950-talet till nästan 8 miljarder idag, och prognosen är att den ska nå omkring 11 miljarder år 2100. Tillväxthastigheten hos den totala befolkningen kulminerade på omkring 2 procent per år på 1960-talet och är idag omkring 1 procent. Hastigheten beräknas gå ner till en punkt där ingentillväxt sker alls omkring år 2100. Befolkningstillväxten har sedan 1950-talet främst skett i Asien, men framöver förväntas den vara som störst i Afrika söder om Sahara.

FN:s befolkningsprognoser fram till 2100

Miljarder människor

Förklaring: Figuren visar uppskattningar och probabilistiska prognoser för den totala världsbefolkningen, baserat på prognoser för summerat fruktsamhetstal och förväntad livslängd vid födseln. Linjerna representerar den probabilistiska medianen och 80 och 90 procents prediktionsintervall, samt (deterministiska) höga och låga varianter.

KÄLLA: FN, DESA, Population Division World Population Prospects 2019, population.un.org/wpp

helt säkra på att befolkningen kommer att öka avsevärt under loppet av detta århundrande. FN:s befolkningsprognos som är från 2019 beräknar en befolkning på 9,7 miljarder personer år 2050 och på omkring 10,9 miljarder år 2100. Eftersom mycket av befolkningstillväxten beror på den unga åldersstrukturen på världsbefolkningen just nu (s.k. befolkningsmomentum), är dessa beräkningar förhållandevis pålitliga, och FN anger ett 80 procents konfidensintervall på 9,5–10 miljarder för 2050 och 9,9–12 miljarder för 2100.

Befolkningen kommer alltså att fortsätta växa under det närmaste århundradet, även om de flesta prognoser utgår från att befolk-

ningstillväxten kommer att sakta ner under de kommande decennierna. Det mesta av vår osäkerhet rörande framtida befolknings-tillväxt har att göra med barnafödande. Där finns det två viktiga faktorer vars påverkan vi ännu inte känner till:

1. hur snabbt fruktsamhetstalen går ner i Afrika söder om Sahara, och
2. framtida fruktsamhetsutveckling i medelinkomstländer i Asien (i synnerhet Indien och Kina).

Nedgången i fruktsamhet i Afrika söder om Sahara har hittills varit långsammare än vad tidigare prognoser förutspått, men

samtidigt har världen under senare tid sett flera exempel på mycket snabb nedgång i fruktsamhet på andra håll (t.ex. i Ost- och Sydostasien). Kina har för närvarande mycket låga fruktsamhetstal på omkring 1,3 barn per kvinna och fruktsamheten är på snabb nedgång också i Indien. Huruvida de stora länderna i Asien kommer att komma ner på fruktsamhetstal som är jämförbara med den nuvarande situationen i Sydeuropas länder där talen är låga, eller blir mer jämförbara med de högre fruktsamhetsnivåerna i anglosaxiska länder och Norden, är något som blir av mycket stor vikt för utvecklingen av världsbefolkningens storlek under 2000-talet.

Vilka blir konsekvenserna av förändringar i befolkningsstorlek?

Även om tillväxten saktar ner kan vi vara förhållandevis säkra på att befolkningen kommer att växa inom en nära framtid. Det råder desto mer osäkerhet och mer vetenskaplig debatt kring vad befolkningstillväxten kan få för konsekvenser. Många forskare, men inte alla, väntar sig att en mycket stor befolkning, allt annat lika, kommer att få negativa följder för mänsklig välfärd på lång sikt. Huruvida följderna av befolkningstillväxten i ett kortare tidsperspektiv blir positiva eller negativa är föremål för desto mer debatt.

En del forskare är oroliga över en potentiellt negativ inverkan av en *nedgång* i befolkningen på nationell nivå, även om denna oro vanligen är kopplad till inverkan på åldersstrukturen (proportionen mellan äldre och yngre individer) snarare än befolkningsstorleken som sådan. I den mån äldre personer utgör en ökande andel av befolkningen kan försörjningsbördan öka för de yngre generationerna. Förändringar i befolkningen kommer sannolikt att få olika följder för

människors välfärd i höginkomstländer och låginkomstländer.

Större delen av den befolkningsökning som predicerats kommer att ske i vad som idag är låginkomstländer (där inkomsten per capita är lägre än omkring 1 000 US dollar om året). Men under flera årtionden framåt kan de flesta negativa effekterna av ohållbar konsumtion kopplas till den nuvarande (och framtida) befolkningsstorleken i höginkomstländer och rikare medelinkomstländer. Om man koncentrerar sig på *existerande* individer (storleken på den aktuella befolkningen och deras konsumtion, plus deras barn) hamnar fokus därför på höginkomstländerna, men om man endast beaktar *framtida förändringar* i befolkningens storlek (t.ex. genom att koncentrera sig på länder som kommer att uppleva betydande befolkningsökning) hamnar fokus i högre grad på låginkomstländerna. På mycket lång sikt är det rimligt att anta att det är storleken på hela världens befolkning som kommer att avgöra vad som ytterst representerar en önskvärd eller hållbar befolkning.

För de befolkningsprognoser som presenterats för 2000-talet finns det sannolikt ingen anledning att vänta sig att storleken på befolkningen ska utgöra en global katastrofrisk för mänskliga samhällen, eller att det kommer att bli helt omöjligt att förse alla med mat eller vidmakthålla vår nuvarande civilisation, dvs. en existentiell risk i den svagare meningen. Följderna av en växande global befolkning kommer att vara beroende av omständigheterna och nuvarande och framtida policyval. För samhällen som gör hållbara val kommer befolkningstillväxtens inverkan på miljön att vara relativt sett mindre.

Med tanke på hur mänskligheten hittills ofta misslyckats med att göra tillräckligt hållbara val, är det dock sannolikt att en

”How many people the Earth can support depends in part on how many will wear cotton and how many polyester; on how many will eat beef and how many bean sprouts; on how many will want parks and how many will want parking lots; on how many will want Jaguars with a capital J and how many will want jaguars with a small j.”

Cohen, 2017

stor världsbefolkning kommer att innebära att framtida generationer på jorden måste göra avvägningar mellan till exempel materiell välfärd, en hållbar ekosfär och framtida generationers välbefinnande. Sådana avvägningar blir svårare att göra om vi sätter högt värde på sådant som orörd vildmark och global biologisk mångfald, eftersom en stor befolkning sannolikt kommer påverka sådana saker negativt under överblickbar framtid och en alltför stor befolkning därför orsaka irreparabla skador. Hur stor en hållbar världsbefolkning kan vara kommer i slutändan att avgöras av vad vi som samhälle värdesätter och vilka avvägningar vi anser rimliga.

Vilka är nyckelfaktorer som påverkar risknivåerna?

Tre nyckelfaktorer som påverkar risknivåerna:

Den framtida globala befolkningsutvecklingen avgörs framför allt av barnafödande.

Fruksamhetstalen är högst i låginkomstländer, men fruktsamheten i stora medelinkomstländer (som Indien och Kina) har

minst lika stor betydelse för jordens framtida befolkning.

Större delen av 2000-talets befolkningstillväxt kommer att ske i låginkomstländer.

Men individer (som lever nu eller snart kommer att födas) i höginkomstländerna bidrar mera till de nuvarande negativa sidos effekterna av en stor befolkning.

En växande befolkning kan göra det svårare att balansera den framtida befolkningens olika behov – behov i form av till exempel välstånd, rättvisa och skyddet av biosfären. Med hållbara policyval kan behovet av att göra sådana avvägningar minskas.

Styrning av den globala befolkningsstorleken

Befolkningsstorlek betraktas som en strikt nationell angelägenhet och det finns ingen nationsövergripande organisation eller globalt fördrag med mandat att reglera vare sig nationell eller global befolkningsstorlek. Barnafödandenivån är den viktigaste faktorn som avgör nivån på framtida globala fruktsamhetstal, ändå finns det inte någon

global enighet eller styrning beträffande vad som är en önskvärd nivå. I stället skiljer sig olika länders policyer och mål avsevärt från varandra.

På nationell nivå väljer olika länder mycket olika vägar för sin befolkningsutveckling. Vissa länder spenderar avsevärda medel på att reducera barnafödandenivån medan andra länder implementerar policyer avsedda att höja den. Sedan 1970-talet rapporterar FN:s medlemsstater sina befolkningspolicyer till FN:s befolkningsavdelning. Staterna tillfrågas också om huruvida deras policyer stödjer högre eller lägre fruktsamhet.

År 2016 rapporterade 28 procent av världens 192 länder att de önskade öka fruktsamhetstalet, 15 procent att de önskade behålla det oförändrat, 42 procent att de ville sänka det, och 15 procent att de inte hade någon officiell policy. I Europa rapporterade 66 procent att de önskade öka fruktsamhetstalet, medan inga länder rapporterade att de önskade sänka det. I Afrika önskade 83 procent av länderna reducera fruktsamhetstalet, medan 4 procent önskade öka det. Alla länder som önskade reducera fruktsamhetstalet hade ett barnafödande som översteg 2 barn per kvinna, och nästan alla länder som önskade öka det hade fruktsamhetstal under 2. Vissa länder i Asien hade dock fruktsamhetstal över 2, men rapporterade att de ändå önskade öka det. Nästan alla länder rapporterar att de har policyer som stödjer familjeplanering, till exempel genom att tillhandahålla preventivmedel (med potential att minska tillväxten), men samtidigt rapporterar de flesta länder – inklusive nästan alla höginkomstländer – att de har barn- och/eller familjebidrag (med potential att stödja tillväxt).

Under 1900-talet strävade många utvecklingsländer efter att reducera befolkningstillväxten och i många sammanhang

uppmuntrades och stöddes detta av västerländska icke-statliga organisationer och biståndsorgan. När detta skedde i länder med svagare skydd av mänskliga rättigheter ledde sådana program till allvarliga kränkningar, exempelvis i Indien och Kina. Idag stödjer många internationella organisationer och FN-systemet fortfarande familjeplaneringsprogram i låginkomstländer, dock med starkt fokus på kvinnors egenmakt och på att tillfredsställa ouppfyllda behov och önskemål beträffande preventivmedel. Å andra sidan finansierar samtidigt vissa stater och mellanstatliga organisationer i rika länder – som EU – program som syftar till att öka befolkningstillväxten. Slutsatsen blir att det idag inte finns någon enhetlig styrning vare sig beträffande befolkningstillväxt eller en hållbar global befolkningsstorlek.

Referenser

- BOSTROM, NICK, "Existential Risk Prevention as Global Priority": *Global Policy*. 4:15–31, 2013.
- COHEN, JOEL, "How many people can the Earth support?" *The Journal of Population and Sustainability*, 2017, 2(1), 37–42.
- ORD, TOBY, *The Precipice: Existential Risk and the Future of Humanity*. New York: Hachette, 2020.

Producerat av projektet *Sustainable Population in the Time of Climate Change*, finansierat av *Global Challenge Foundation*.

Projektet *Sustainable Population in the Time of Climate Change* undersöker två stora forskningsfrågor om befolkningsstorlek i relation till klimatförändringar: Den första frågan undersöker hur många människor som hållbart skulle kunna vara på jorden, givet de tillgängliga resurserna och en viss nivå av mänskligt välbefinnande. Med utgångspunkt i både tidigare forskning och nya miljöekonomiska modeller kommer vi att uppskatta en hållbar befolkningsstorlek. Vi kommer också att öka vår förståelse för hur befolkningsförändringar är relaterat till ekonomisk och teknisk utveckling, såväl som ekologisk hållbarhet. Med tanke på att det finns ett globalt behov av att sträva efter en stabil eller minskande förändring av befolkningens storlek, handlar projektets andra fråga om hur detta kan uppnås på ett etiskt acceptabelt sätt.

Författat av:

Martin Kolk

Docent i demografi
martin.kolk@iffs.se

Gustaf Arrhenius

VD och professor i praktisk filosofi
gustaf.arrhenius@iffs.se

Malcolm Fairbrother

Professor i sociologi
malcolm.fairbrother@iffs.se

Joe Roussos

Fil. dr. i filosofi
joe.roussos@iffs.se

Rekommenderad citering

Kolk, Arrhenius, Fairbrother and Roussos (2022) *Global befolknings*, IFFS Policy Paper 2022:1, Insitutet för framtidsstudier.

Institute for Futures Studies
Box 591, 101 31 Stockholm, Sweden
+46 8-402 12 00, info@iffs.se/en